

-ARAŞTIRMA MAKALESİ-

DEMOKRASİ ve KAKİSTOKRASİ

Demokrasi'ye 10 Eleştiri: Demokrasi Neden İyi Bir Rejim Değildir?*

Coşkun Can AKTAN¹

Prof. Dr.

Dokuz Eylül Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

E-mail: ccan.aktan@deu.edu.tr

ORCID ID: 0000-0003-4294-2314

Öz

Demokrasi bugün dünyanın her tarafında bir ideal olarak umut bağladıkları, inandıkları ve kutsadıkları bir rejim olsa da demokrasi teorisi ve felsefesi bize “gerçek” demokrasinin bir imkânsız ideal olduğunu anlatmaktadır. Bu yazıda demokrasi teorisi ve felsefesine eleştirilerimizi 10 başlık altında toplayacağız. Demokrasinin “kakistokrasi”ye dönüşmesinin kaçınılmaz olduğu üzerinde durarak demokrasiye alternatif bir rejim olarak “demarşi” konusunda açıklamalar yapacağız.

Anahtar Kelimeler: Demokrasi, Kakistokrasi, Anokrasi, Otokrasi, Demarşi

Alan Tanımı: Siyaset Bilimi, Kamu Tercih

* Bu çalışmada bilimsel araştırma ve yayım etiği ilkelerine uyulmuştur.

¹ **Sorumlu Yazar:** ccan.aktan@deu.edu.tr

Atf (APA): Aktan, C. C. (2023), Demokrasi ve Kakistokrasi, Demokrasi'ye 10 Eleştiri: Demokrasi Neden İyi Bir Rejim Değildir?, Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi, 15 (2): 130-145., <https://doi.org/10.53881/hiad.1311371>

Lisans: Bu makalenin kullanım izni Creative Commons Attribution-NoCommercial-NoDerivs 3.0 Unported (CC BY-NC-ND3.0) lisansı aracılığıyla bedelsiz sunulmaktadır.

DEMOCRACY and KAKISTOCRACY

10 Criticisms on Democracy: Why Democracy Is Not a Good Regime?

Abstract

Although democracy is a regime that people all over the world today desire and bless it as an ideal and hope, the theory and philosophy of democracy tells us that "true" democracy is an impossible ideal. In this article, we will gather our criticisms against democracy under 10 headings. Emphasizing that it is inevitable for democracy to turn into "kakistocracy", "demarchy" proposal will be presented as an alternative regime to democracy.

Key Words: *Democracy, Kakistocracy, Anocracy, Autocracy, Demarchy*

JEL Codes: D7, D72, D79

I. GİRİŞ

Demokrasinin başarısızlığının temeli seçilenlerin kalitesiz ve liyakatsiz olmalarından ziyade onları seçen insanların zaafiyeti ve acizliğidir. İdeal bir demokrasiyi başarmak için seçmenlerin doğru, sağlam, güvenilir ve tutarlı tercihte bulunmaları gerekir. Oysa millet dediğimiz kalabalık ya da çoğunluk (*Hoi Polloi*) pek çok nedenden ötürü irrasyonel tercihlerde bulunur. İlgisizlik, bilgisizlik, kayıtsızlık, sorumsuzluk, kararsızlık, miyopluk, unutkanlık, alışkanlık, bağımlılık, menfaatçilik, beleşçilik ve sair eğilimler sandıktan doğru ve optimal sonuçlar ortaya çıkmasını imkânsız kılar. Zihinsel yanılgılar ve insan zihnindeki bilinçsiz duygusal dalgalanmalar seçmenlerin akılcı seçimler yapmalarını engeller. Öte yandan, doğru ve dürüst ya da tam ve eksiksiz enformasyona sahip olsalar dahi seçmenlerin zihinsel işlem kapasiteleri, muhakeme ve muhasebe yetenekleri mükemmel olmadığından sandıktaki oyların bir kısmı defolu oylara dönüşür. Bu açıdan “demokrasinin başarısızlığı” kadar aynı zamanda “demokrasinin imkânsızlığı”ndan söz etmek yanlış olmaz. Demokrasinin ideal ve kusursuz olması için seçmen aklının ve iradesinin mükemmel olması gerekir ki, bu asla gerçekleşmeyecek bir durumdur.

Siyasal talep cephesinde seçmenler, siyasal arz cephesinde ise siyasetçiler yer alır. Siyasetçiler oy maksimizasyonu peşinde koşan, yalan-dolan, vaat, kandırma, ikna,

seçim rüşvetleri, algı yönetimi, zihin kontrolü, endoktrinasyon ve daha pek çok siyasi manipülasyon yol ve yöntemlerini kurnazca uygulayan siyasi aktörlerdir. Siyaset adı verilen oyunun ahlak ve erdemle birlikte yol arkadaşı olması imkânsız olmasa da oldukça zordur.

Özetle, demokrasi bugün dünyanın her tarafında bir ideal ve umut olarak insanların arzu ettikleri ve kutsadıkları bir rejim olsa da demokrasi teorisi ve felsefesi bize “gerçek” demokrasinin bir imkânsız ideal olduğunu anlatmaktadır.

II. DEMOKRASİ'YE 10 ELEŞTİRİ: DEMOKRASİ NEDEN İYİ BİR REJİM DEĞİLDİR?

Demokrasiyi koşulsuz, sorgusuz ve sualsiz ideal bir rejim olarak kabul eden zihinlere demokrasinin neden iyi ve doğru bir rejim olmadığını anlatabilmek için sade (yalın) bazı cümlelere ihtiyaç olduğunu düşünüyorum. Demokrasiye yönelik eleştirilerimi 10 ana başlıkta toplayarak özetlemeye çalışacağım.²

1. “Doğal bilgisizlik” (kör cahil, kara cahil, zır cahillerden oluşan cehalet) ve “rasyonel bilgisizlik” (rasyonel cehalet) demokrasiyi başarısız kılan ana sebeplerin başında gelir. Tahsil görmemiş cahiller tek sorun değildir; diplomalı cahiller de bilinçli ve/veya bilinçsiz olarak bilgisizliği tercih edebilirler. Eksik ve aksak enformasyondan, cehalet ya da bilgisizlikten optimal bir tercih ortaya çıkmaz.³

2. “İlgisizlik” demokrasinin başarısız olmasının ikinci sebebidir. Demokrasilerde her zaman “bedevacı seçmenler” (free rider) bulunur ve bunları tamamen siyasal katılıma dâhil etmek mümkün olmayabilir. Oy kullanmayan insanları kamusal mallardan dışlamak mümkün olmadığı için vatandaşların bir kısmı konforlarını bozmak istemeyebilir ve oy sandığına gitmeyebilirler; siyasete güvenini yitirmiş olan bir kısım vatandaş da “oy kullansam ne değişecek ki?” diye düşünüp siyasal katılımdan imtina edebilirler. Öte yandan siyasal katılım oranının yüksek olması aşağıda ifade edeceğimiz üzere seçmen iradesinin (millet iradesinin) doğru tecelli edeceği anlamına gelmez.

² Demokrasi eleştirileri konusundaki görüşlerimiz için bkz. Aktan, 2017.

³ Eksik ve aksak enformasyon konusunda bkz. Downs, 1957; Buchanan, 1983; Congleton, 1957; Aktan, 2015.

3. Demokrasi'nin çok önemli bir eksikliği "*irrasyonallite*"dir. Seçmenler rasyonellikten uzak tercihlerde bulunabilirler. Her seçim sandığı onlarca zihinsel sapma ve yanılğılardan (cognitive bias) ve zihinsel kısa yollardan (heuristics) kaynaklanan akılsızlık, ahmaklık ya da aptallık ile dopdoludur.⁴

4. Demokrasilerde "*halk egemenliğı*" fikriyatı "*millet iradesi*" ile desteklenmeye çalışılan kuru bir yalandır. Millet iradesinin kendisi bir retorik, safsata, demagoji ve hurafedir.⁵ Eksik ve aksak bir irade sonuçta seçime dayalı patolojik bir demokrasi ortaya çıkarır, daha fazlasını beklemek gerçekçi değildir. "*Millet iradesi*" ya da "*milli irade*", "*milletçilik*" adı verilen ideolojinin kutsadığı kavramlardır. Milletçilik, popülizm ve paternalizmden beslenen bir ideolojidir.

5. "*Halkın kendi kendini yönetmesi*" olarak tanımlanan doğrudan demokrasi asla gerçekleşmesi mümkün olmayan bir "*distopya*" yani imkânsız idealdir. Halk kendi kendini yönet(e)mez; sadece kendisine sunulan eksik ve aksak enformasyon ile kendini yönetecek olan temsilcilerini seçer. "*Doğrudan demokrasi*" ütopyadır; pratikte var olan "*temsili demokrasi*"dir. Temsili demokrasi ise pek çok sorunlarla dolu bir "*sahne demokrasisi*" ya da "*sandık demokrasisi*"nden başka bir şey değildir.

6. Temsili demokrasi bir anlamda "*sahne demokrasisi*"dir; zira seçme ve seçilme hakkı göstermeliktir. Seçmenlere tanınan rol dört beş yılda bir sandığa gitmekten ibaret sembolik bir görevdir. Seçmenler adeta bir "*kukla*" ya da "*figüran*" olarak sandığa davet edilirler ve siyasal karar alma sürecinde aktif bir role sahip değildirler. Seçmenler gerçek manada temsilcilerini seçme hakkına bile sahip değildirler. Milletvekili ya da belediye başkanı olarak seçilecek olan kişileri esasen siyasal parti liderleri ve ona biat etmiş oligarşik zümre seçer.⁶ Seçilecek adayların belirlenmesinde partizanlık, nepotizm, kronizm gibi kayırmacılık ve kollamacılık yol ve yöntemleri yaygındır. Halk sadece önüne konulanları seçmeye davet edilir. Seçilme hakkı da aynı şekilde sahte, göstermelik ve adaletsizdir.

⁴ Politik irrasyonallite konusunda ayrıntılı bir inceleme için bkz. Aktan, 2022.

⁵ Millet iradesi fikriyatının eleştirisi konusunda bkz. Aktan, 2022.

⁶ Bu durum siyaset bilimi kitaplarında "*lider despotizmi*", "*lider sultası*" ya da "*oligarşinin tunç yasası*" terimleri ile ifade edilmektedir. Alman sosyolog Robert Michels'e göre oligarşinin tunç yasası "belirli bir zümre"nin egemenliğı ifade eden bir organizasyon ya da yönetim biçimidir. Michels'in ünlü "*her kim bir organizasyondan söz ediyorsa oligarşi'den söz ediyor*" sözleri "oligarşinin tunç yasası" olarak adlandırılmıştır. Bkz. Michels, [1911] 1968:365.

Demokrasilerde temsilci ya da yönetici olmak konusunda “*fırsat eşitliği*” sözkonusu değildir.

Özetle tekrar altını çizerek ifade edelim ki, temsili demokrasilerde halkın temsilcilerini seçme yetkisi siyasi partilerin liderleri ve ona biat/itaat eden oligarşik parti meclisi tarafından gasp edilmiştir. Temsili demokrasilerde vekilleri (temsilcileri) aslında “*milletvekili*” değil “*lidervekili*” olarak adlandırmak daha doğru olur. Bu açıdan temsili demokrasi aslında bir yalan ve kandırmacadan başka bir şey değildir.

7.Demokrasilerde optimum “*oylama kuralı*” bulmak ve uygulamak da imkânsızdır. Literatürde Arrow paradoksu ya da Arrow imkânsızlık teoremi olarak da adlandırılan kuram ve oylama yöntemlerinin hiçbiri optimal bir seçim usulü anlamına gelmez. Oybirliği demokrasisi (consensual democracy) bir imkânsız idealdir; pratikte yaygın olan “*çoğunluk kuralı*” ise demokrasilerin çoğunluk derspotizmine dönüşmesine neden olur. Öte yandan muhtelif seçim ve oylama usülleri, hesaplama yöntemleri ve seçim barajları vs. hatırı sayılır derecede oy alan siyasal partilerin parlamento dışında kalabilmelerine neden olabilmektedir.⁷

8.Seçim ve oylama demokrasi için “*gerekli*” koşuldur, fakat “*yeterli*” koşul değildir. Demokrasinin gerçekleşebilmesi için diğer bazı koşulların (kuvvetler ayrılığı, hukukun üstünlüğü, bağımsız yargı, iktidarın sınırlandırılması, şeffaflık, hesap verme sorumluluğu vs.) da oluşması gerekir. Bu koşulların gerçekleşmesi demokrasiyi “*patolojik demokrasi*” olmaktan kurtarır; yoksa demokrasiyi mükemmel yapmaz.

9.Demokrasinin başarısızlığının ana sebebi “*siyasal talep*” cephesindeki eksiklikler olmakla beraber “*siyasal arz*” cephesindeki eksiklikler de bir o kadar problemlidir. İrrasyonel seçim sonucunda bilgi, akıl, ahlak ve erdem dışlanmış olur; bunun yerine liyakatsiz ve ahlaksız siyasetçilere kapı aralanmış olur. Siyasetçiler “*toplumsal refahın maksimizasyonu*” ile değil, öncelikle “*oy maksimizasyonu*” ile ilgilenirler. Demokrasilerin yozlaşmasının sebebi bilgisiz, vasat, liyakatsiz ve ahlaksız siyasetçilerin seçilmesi ve devleti yönetme gücüne sahip olmalarıdır.

⁷ Sosyal Tercih ve Kamu Tercihi araştırma programları açısından seçim ve oylamanın analizi için bkz. Aktan, 2020a; 2020b.

10.Siyasetçiler bir kere gücü eline geçirdiklerinde bu gücü bırakmak istemeyebilirler; her türlü politik manipülasyonlara, politik manevralara ve ayak oyunlarına başvurarak herestetik⁸ sanatını icra etmeye başlarlar. Seçilmiş siyasetçiler bir sonraki seçim için daima avantajlı konumdadırlar ve siyasi rekabeti ortadan kaldıracak adımlar atabilirler. Demokrasilerde parasal gücü elinde bulunduran çıkar ve baskı gruplarının (burjuvazi, plütokrazi vb.) ve enformatik gücü elinde bulunduran medyakrazi'nin millet iradesini biçimlendirme, yönlendirme ve parlamentonun teşkilini şekillendirmeye çalışmalarını engellemek fevkalade zordur. Özetle, siyasal güç, bürokratik güç (örneğin judokrazi ya da jüristokrazi), enformatik güç, parasal güç odakları vs. demokrasiyi yozlaştıran etkenlerdir (Aktan,2022c).

III. DEMOKRASİ, KAKİSTOKRATİK BİR REJİMDİR...

Kakistokrazi eski Yunanca “kaka” (insan dışkısı) anlamına gelen bir kelimedenden türetilmiştir. Kakistokrazi, bilgi, ehliyet, liyakat, ahlak, erdem gibi değerlerin hiç birisine sahip olmayan “berbat” insanların yönetimde hâkim olduğu bir rejimi ifade eder. Kakistokraziyi etimolojisini esas alarak “kötü/berbat” (kakos/kaka) bir yönetim olarak tanımlayabiliriz.

Kaka (Etimoloji)	
κακός (kakós)	= Kötü / Berbat
κακῶ (kaká)	= Dışkı / Pislik / Kaka

Kakistokrazi (Etimoloji)	
κακός (kakós)	+ Κράτος (Krátos)
κακῶ (kaká)	

Yukarıda ifade ettiğim üzere demokrasinin gerçek manası “milletin kendi kendini yönetmesi” ise bu aslında gerçekleştirilmesi asla mümkün olmayan bir ütopyadır.

⁸ Herestetik sanatı kaçınılmaz olarak dürüst siyasetçileri bile bir zaman sonra siyasi manipülasyonlar uygulamaya sevk edebilir. bkz. Aktan, 2022a, 2022b.

Doğrudan demokrasi adı verilen bir idealin gerçek dünyada hiçbir değeri ve karşılığı yoktur. Bu bakımdan demokrasi aslında bir “*imkânsız ideal*”dir.

Eğer demokrasiyi milletin temsilcileri aracılığıyla kendi kendini yönetmesini olarak tanımlıyorsak bunun gerçek dünyada bir karşılığı vardır ve bu hükümet şekli “*temsili demokrasi*” olarak adlandırılır. Bu anlamda demokrasinin bir ideal olarak benimsenmesi için milletin doğru bilgi ve doğru muhakeme ile doğru seçimler yapması gerekir. Oysa “*millet iradesi*” olarak kutsadığımız ve yüceltiğimiz kavram aslında bir hurafe, safsata ya da retorikten başka bir şey değildir. İlgisiz, bilgisiz, akılsız bir mübtezel kalabalığı oy kullanmaya davet ediyoruz ve sonra da sandıktan çıkan “*irrasyonallite*” yi “*milli irade*” olarak yüceltiyoruz. Bu olacak ya da kabul edilebilecek bir şey değildir! Gelişmiş, modern, medeni toplumlar olarak tanımadığımız ülkelerde bile seçmenlerin doğru, sağlam, güvenilir ve tutarlı seçimler yaptıklarını söyleyemeyiz. Demokrasinin her zaman “*trumpmania*” adı verilen kakistokrasiye dönüşmesi ihtimali vardır ve dünyanın dört bir yanında yapılan seçimler bunu bize fazlasıyla kanıtlamaktadır.

Özetle, millet iradesine dayalı millet egemenliğini ya da başka bir ifadeyle milletin kendi kendini yönetmesini savunan bir siyasi rejimi kutsamak, yüceltmek ve bir ideal olarak savunmaktan vazgeçmeliyiz.

Seçime dayalı demokrasilerde (electoral democracy) yaşanan patolojilerin ana nedeni “*irrasyonallite*”dir. Daha açık bir ifadeyle, ilgisiz, bilgisiz, akılsız bir seçmen topluluğunun (mübtezel kalabalık) iradesine değer verirsek ve güvenirsek o takdirde “*berbat*” yöneticilerin iş başına gelmesi kaçınılmaz olur.

Millet iradesini bir defa kutsamaya başladığımızda yanlışların ardı arkası kesilmez. Millet iradesi ile seçilmiş lider ve yöneticiler seçtikleri dört ya da beş yıl içerisinde sahip oldukları güç ve yetkileri sınırsızca ve keyfi bir şekilde kullanma eğiliminde olabilirler. “*İrrasyonallite*” gibi çok önemli bir sorunu unuturuz ve bu defa demokrasinin yozlaşmasını engellemek için bazı kural ve kurumların (kuvvetler ayrılığı, bağımsız yargı, şeffaflık, denetim, hesap verme sorumluluğu ve saire) gerekli olduğunu savunmaya başlarız. Hukuk devletinin ya da hukukun üstünlüğünü sağlayacak kural ve kurumların hepsi demokrasinin yaşayabilmesi için fevkalade önemlidir ve değerlidir. Bu değerleri bir ölçüde uygulama becerisine ya da kapasitesine sahip olan ülkelerde demokrasi ağır, aksak da olsa yürümeye devam eder. Diğerleri ise “*patolojik demokrasiler*” olarak berbat bir yönetim altında ilerlerler. ABD gibi demokratik kural ve

kurumların yerleştiği bir ülkede eğer *Trumpmania* adı verilen vakalar ortaya çıkabiliyorsa biz o zaman millet iradesine dayalı seçime dayalı demokrasileri fazlasıyla sorgulamak zorundayız. Dünyanın dört bir yanındaki patolojik demokrasilerin her biri bize aslında demokrasinin ne denli berbat bir rejim olduğunu çok açık olarak göstermektedir. Az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerdeki demokrasilerin ekseriyeti “sandık demokrasi”leridir ve bu ülkelerde demokrasinin yaşaması için asgari kurallar ve kurumlar da fonksiyonel işlerliğe sahip değildir.

Bir sandık açılır ve o sandıktan bir adam çıkar. O adam da kendisini milletin adamı olarak ilan eder. Millettin iradesi kutsanır ve yüceltilir. Ve millet iradesini temsil eden adam güç ve yetkilerini keyfice ve sınırsızca kullanır. Bir dönem yetmez, bir sonraki dönem tekrar seçilmek için popülist siyaset uygulamalarına başlanır. Demokratik kural ve kurumların hepsi işlemez ve çalışmaz hale getirilir. Hukuk devleti adeta katledilir. Hükümet kamusal fonlardan yaptığı harcamaları gizler, örtbas eder. İsraf ve savurganlıklar yaygınlaşır. Rüşvet ve yolsuzluklar artar. Bağımsız yargı ortadan kaldırılır, yüksek yargı organlarına siyasi lider ve iktidarı destekleyecek kişiler atanır. Bağımsız medya ortadan kaldırılır; devlet televizyonları iktidar yanlısı olarak yayın yapmaya başlar; iktidarı destekleyen medya da devlet fonları ile desteklenir; muhalif olanlar ise cezalandırılır. Konuşmak, yazmak, çizmek, eleştirmek muhtelif araçlarla kontrol altına alınır ve cezalandırılır. Demokrasi ağır adımlarla önce “*anokrasi*” ve sonra da “*otokrasi*” adı verilen rejime dönüşür. Despotizm, zorbalık ya da tiranlık olarak adlandırılan berbat rejimler demokrasi adı verilen bir rejim içerisinde yerleşir ve bir süre sonra mübtezel kalabalık özgürlüğünü, huzurunu ve refahını kaybeder.

IV. DEMOKRASİ: OLASILIKSIZLIK MI, İMKÂNSIZLIK MI?

Gerçek demokrasi mümkün müdür? Gerçek demokrasiyi hayata geçirmek olasılık dâhilinde midir, yoksa imkânsız mıdır? Olasılıksızlık (improbability) bir şeyin imkânsız olmadığını, fakat zor olduğunu; imkânsızlık (impossibility) ise bir şeyin yapılmasının ya da başarılmasının mümkün olmadığını anlatır. Demokrasi açısından bir değerlendirme yapacak olursa, gerçek demokrasi aslında gerçekleştirilmesi mümkün olmayan bir ideal ya da ütopya'dır. Gerçek demokrasi önceki bölümde açıklanan birçok faktör dolayısıyla bir imkânsızlıktır. Peki, gerçek demokrasiye doğru ilerlemek olasılığı var mıdır? Elbette vardır... Bugün medeni dünyada demokrasinin temel değerlerini inşa edebilmiş pek çok ülkenin olduğunu kabul etmek durumundayız. Gerçekçi olmak gerekirse “*gerçek*

demokrasi” olarak adlandırılmasa dahi en azından patolojik olmayan makul ve kabul edilebilir bir demokrasi olasılık dâhilindedir. Bugün demokrasi indeksleri yayınlayan muhtelif kurumların yaptığı şey aslında ülkelerin ideal demokrasinin temel kurumlarına ne kadar yakın ve uzak olduklarını ölçmekten ibarettir.⁹

V. DEMOKRASİ: MEMNUNİYET Mİ, MEMNUNİYETSİZLİK Mİ?

Demokrasinin Geleceği Merkezi (Centre for the Future of Democracy) tarafından yapılan bir araştırma demokrasiden duyulan memnuniyetsizliğin tüm zamanlarda global düzeyde ve özellikle gelişmiş demokrasilerde arttığını ortaya koymaktadır.¹⁰ Demokrasiden memnuniyetsizlikteki artış özellikle 2005'ten beri keskin bir yükselişe geçmiştir. 1990'larda Avrupa vatandaşlarının yaklaşık üçte ikisi, Kuzey Amerika, Kuzeydoğu Asya ve Avustralasya ülkelerindeki vatandaşlar demokrasiden memnundular, bugün ise çoğunluk demokrasiden memnun olmadıklarını beyan etmektedirler. Ancak tablonun tamamen olumsuz olduğunu söylemek da doğru olmaz. Birçok küçük, yüksek gelirli ülkelerde (İsviçre, Danimarka, Norveç, Hollanda ve Lüksemburg) demokrasiye yurttaş güveni hala devam etmektedir.

VI. DEMOKRASİNİN YENİDEN İNŞASI MÜMKÜN MÜ?

Şüphesiz demokrasinin yüzyüze bulunduğu sorunların bir kısmını ortadan kaldıracak çözüm önerileri vardır. Örneğin, kuvvetler ayrılığı, hukukun üstünlüğü, bağımsız yargı, şeffaflık, hesap verme sorumluluğu gibi sorunları kısmen ortadan kaldırmış olan ülkelerde demokrasinin kalitesi diğerlerine oranla daha yüksektir. Ya da örneğin, anayasal görev sınırlaması (term limits) konusunda uygun bir anayasal kuralı başarıyla uygulayan ülkelerde demokrasinin seviyesinin daha yukarıda olması mümkün olurç Bu çerçevede demokrasinin yeniden inşası ya da

⁹ Demokrasi indeksleri yayınlayan başlıca kurumlar ve yayınladıkları çalışmalar şunlardır: Freedom House, Freedom in the World, 2021.<https://freedomhouse.org/> ; Democracy Matrix, www.democracymatrix.com ; The Economist Intelligence Unit, Democracy Index, 2020. Bertelsmann Transformation Index , <https://bti-project.org/en/>; Alizada, N. vd. 2021. Autocratization Turns Viral. Democracy Report 2021. University of Gothenburg: V-Dem Institute. <https://www.bti-project.org/en/home.html>

¹⁰ Araştırmada 25'ten fazla veri kaynağı, 3.500 ülke anket araştırması yapılarak 1973 ile 2020 arasında 4 milyon katılımcı vatandaşlara memnun olup olmadıklarını sorulmuştur. Bkz. Foa, et. All. 2020.

demokratik standartların yükseltilerek demokrasinin yeniden yapılandırılması yönündeki çözüm önerileri elbette değerlidir.

Öte yandan epistemik demokrasi asla yaban atılacak bir öneri değildir. “*Epistokrasi*” ya da bir başka ifadeyle “*epistemik demokrasi*” temsilcilerin ve yöneticilerin seçimi ve atanmasında bilgi, eğitim, uzmanlık gibi değerlerin önemli olduğunu savunur. Epistokrasi modern demokrasilerdeki seçmen cehaletinin yol açtığı sorunlara radikal çözüm önerileri sunar. Cahil-cühela seçmenlere oy hakkı verilmemesi, “*sınırlı oy hakkı*” (restricted suffrage), “*çoklu oylama*” (plural voting), “*ağırlıklı oylama*” (weighted voting), kura ile seçilen potansiyel seçmen grubunun demokrasi kültürü ve özellikle müzakereci demokrasi konularında bilgilerinin artırılması (enfranchisement lottery), epistokratik veto, epistokratik senato, epistokratik meclis, epistokratik denetim meclisi vb. başlıca öneriler arasında yer alır (Aktan ve Yay, 2021).

Tekrar ifade etmek gerekirse demokrasinin yeniden inşası ya da demokratik standartların yükseltilerek demokrasinin yeniden yapılandırılması önerileri çok kıymetli olmakla birlikte demokrasinin çözülemeyecek türden sorunları olduğunu asla gözardı etmemek gerekir. Yukarıda açıkladığımız üzere “*eksik enformasyon*” ve “*irrasyonalite*” sorunu demokrasilerde tamamen ortadan kaldırılamayacak bir meseledir. Demokrasi düzeyinin nisbeten ileride olduğu Amerika Birleşik Devletleri gibi bir gelişmiş ülkedeki *Trumpmania* vakası¹¹; ya da Avrupa’daki aşırı sağın İtalya’daki zaferi olarak ortaya çıkan *Melonia* vakası demokrasinin pratikte evrildiği yeri göstermesi açısından fevkalade önemlidir.

İtalya faşizminin simgesi Benito Mussolini’den bu yana iktidara gelen ilk aşırı sağcı olan Giorgia Meloni’nin zaferi, Fransa’da önce baba Jean-Marie Le Pen ve daha sonra kızı Marine Le Pen’in cumhurbaşkanlığı seçiminde aldığı oy oranları, İsveç’te İsveç Demokratlar Partisinin (SD) oy oranını yüzde 20,5’e kadar

¹¹ Trumpmania ABD’nin 45. Başkanı olan Donald Trump’ın dengesizlik, tutarsızlık, akılsızlık, aptallık, aşırı zenginliğe dayanan cahil cesareti ve özgüven, anti-sosyal davranış bozukluklar, narsist davranış vs. özelliklerini ifade eden bir kavramdır. “Trump Derangement Syndrome” (TDS) olarak ifade edilen bu psikiyatrik/psikolojik teşhis için bkz. Aktan, C.C. (2021). “Trumpmania Ve Toplumania (Davranışsal Politik İktisat Perspektifinden Politikada İrrasyonalite)”

https://www.researchgate.net/publication/345430489_TRUMPMANIA_ve_TOPLUMANIA_Davranissal_Politik_Iktisat_Perspektifinden_Politikada_Irrasyonalite

yükselterek ülkenin 2. büyük partisi durumuna gelmesi, Avusturya'da Jörg Haider liderliğinde merkez sağ Avusturya Halk Partisi'nin yükselişi (ÖVP); Hollanda'da aşırı sağcı Geert Wilders'in Özgürlükler Partisi; Belçika'da aşırı sağ Flaman Vlaams Belang'in ikinci parti konumuna geçmesi medeni ülkeler olarak imrendiğimiz gelişmiş batı ülkelerinde demokrasinin nerelere doğru gittiğini bize açık olarak göstermektedir.

Demokrasi gelişmiş ülkelerde nereye doğru evrilmektedir?

Demokrasi, demokratik kurallar ve kurumlar gelişmekte olan ülkelerde ve az gelişmiş ülkelerde nasıl tahribata doğru sürüklenmektedir?

Gelişmiş ülkelerdeki demokrasi sorunları ile az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerdeki demokrasi sorunları farklıdır, fakat sonuç nihai olarak demokrasinin başarısızlığından başka bir şey değildir.

Özellikle az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde siyasetçiler “millet iradesi”ni kutsayarak ve yücelterek, siyasi manipülasyonlar yoluyla halkı kandırarak ve aldatarak ve seçimi kazandıktan sonra da güç ve yetkilerini keyfice kullanarak sözde demokrasi yerine bir “*anokrasi*” ve daha da ileri giderek “*otokrasi*” kurmayı başarmışlardır. Bunun pek çok örneğini dünyanın çeşitli bölgelerinde birçok ülkede görüyoruz ve gözlemliyoruz.

VII. SONUÇ, DEĞERLENDİRME ve DEMARŞİ ÖNERİSİ

Otoriteryanizm ya da otokratikleşmeye çözüm bulmadan önce bu eğilim ya da trendin ortaya çıkış nedenlerini iyi teşhis etmek gerekir. Demokrasiler gerilerken ya da ölürken otokratikleşme neden yükseliştir? Bunun sebeplerini birkaç ana başlıkta özetleyebiliriz:

- Dünyada artan milliyetçilik eğilimi,
- Siyasetçilerin “millet iradesi”ni kutsayarak ve yücelterek “*milletçilik*” ve “*popülizm*” ideolojisini desteklemeleri,
- Dünyada artan sosyal adaletsizlik ve gelir eşitsizliği,

- Çin ve Rusya gibi büyük güçlerin otoriteryanizmden vazgeçmemeleri ve bu konularını devam ettirmeleri; kendilerine komşu olan ya da ideolojik olarak yakın gördükleri otoriter rejimleri desteklemeleri,
- Kapalı otokrasilerden ayrı olarak seçime dayalı demokrasilerde hükümetlerin herestetik sanatını icra ederek kurumları ele geçirmesi ve iktidarlarını güçlendirmesi; toplumu düşman kamplara ayırması, zehirli bir nefret söylemini yaygınlaştırması, dezenformasyon yoluyla toplumun yanlış ve yalan bilgilerle yönlendirilmesi vs.

Peki, otoriteryanizm ya da otokratikleşmeye çözüm nedir? Bu soruya verilen tek ve kısa yanıt “*demokratikleşme*” olabilir. Bu yanlış bir cevap değildir. Anayasal demokrasinin temel kurumlarının (kuvvetler ayrılığı, bağımsız yargı, hukukun üstünlüğü, şeffaflık, hesap verme sorumluluğu vs.) yeniden inşa edilmesi elbette önemli ve değerlidir. Ancak burada gözden kaçırılan çok önemli bir husus bulunmaktadır. Kapalı otokrasiler ile seçime dayalı demokrasiler/otokrasiler arasındaki farklılık ihmal edilmekte ya da iyi anlaşılammamaktadır. Seçimi her defasında kazanan ve “*millet iradesi*”ni arkasına alan bir sandık demokrasisinin sonucuna nasıl karşı durabilirsiniz ya da bunu nasıl engelleyebilirsiniz? Genel ve adil seçimler yapılır ve millet de iradesini sandığa yansıtır. Eğer millet bizim zorba ya da baskı rejimi olarak tanımladığımız otoriteryanizme onay veriyorsa o zaman yapılacak bir şey yok demektir. Eğer seçilmiş bir otokrat sandık sonucunu göstererek “*millet iradesinin üzerinde hiçbir güç yoktur*” derse buna hangi itiraz yöneltilebilir?

Bu çalışmanın yazarı seçim ve oylamaya dayalı bir sandık demokrasisinin yanlış olduğuna inanmakta ve demokrasiye alternatif bir siyasi rejim olarak demarşiyi savunmaktadır.

Demarşi nedir? Demarşi içi boş, uydurulmuş bir kavram mıdır? Uydurmaca, kandırmaca, sahte bir kavram mıdır? Demarşi kelimesi nasıl ortaya çıkmıştır? Demarşi rejimin sacayakları nelerdir? Demarşi gerçekten demokrasinin imkânsızlığı ve eksikliklerine çözüm olacak bir rejim olarak düşünülebilir mi?

Önemle ve altını çizerek belirtelim ki, demarşi ne bugünün siyasetçilerinin ne de otokratik rejimlere oy veren ve onu destekleyen *Hoi Polloi* takımının umrunda olan bir terim değildir. Kendisini “*siyaset bilimci*” (political scientist) olarak tanımlayan akademik zevatların ya da sözde entellektüellerin bile okuma

zahmetine katlanmadıkları bir konuyu izah etmenin ve savunmanın güçlükleri ortadadır.

Demokrasinin imkânsızlığını ve yetersizliklerini anlayacak bir zihinsel devrim gereklidir. Akıl, bilgelik ve erdem bir araya gelip demokrasinin mantıklı bir eleştirisini yapmalıdır. İşte ondan sonra belki topluma demokrasinin neden “berbat” bir rejim olduğu daha iyi anlatılabilir. Demarşiyi henüz zamanı gelmemiş bir fikriyat olarak kabul ediyorum. Demokrasi bir distopyadır; demarşi ise asla bir ütopya değildir ve o şekilde görülmemelidir.

Sonsöz: Demokrasi ideal bir rejim değildir. Demokrasi “*kakistokrasi*”den başka bir şey değildir; berbat bir rejimdir. Demokrasi’nin temeli olan “*millet iradesi*” bir yalandan başka bir şey değildir. Demokrasi, meşruiyetini eksik bir milli irade retoriğine dayandırarak seçimle gelen bir despotizme pekâlâ dönüşebilir. Demokrasi teorisinin en büyük yanlışı iktidarın meşruiyetini millet iradesine bağlaması ve buradan hareketle güç ve yetkilerin istismarı ve suiistimalidir. Millet idaresini millet iradesine teslim etmek büyük bir hata ve yanlıştır. Demokrasi “millet iradesine dayalı millet idaresi”ni savunan bir rejimdir. Demarşi ise tam aksine millet iradesine dayalı bir millet idaresinin yanlış olduğunu savunan bir rejimdir. Anayasal demarşi seçim ve oylamaya dayalı bir demokraside seçilenlerin güç ve yetkilerinin anayasada sınırlandırılmasını savunur; sortisyonel demarşi ise seçim ve oylamaya yer vermeyen bir partisiz devlet yönetimini savunur. Sortisyonel demarşi adı verilen rejimde temsilciler ve yöneticiler belirli liyakat ilkelerine dayalı bir havuz içerisinde kura ile rastgele seçilir.¹²

YAZARIN BEYANI

Katkı Oranı Beyanı: Yazar çalışmaya tek başına katkı sağlamıştır.

Destek ve Teşekkür Beyanı: Çalışmada herhangi bir kurum ya da kuruluşun destek alınmamıştır.

Çatışma Beyanı: Çalışmada herhangi bir potansiyel çıkar çatışması söz konusu değildir.

¹² Demarşi rejimi konusunda detaylı bilgi için bkz. Brennan, 2016; Burgh, 1996; Burgh, 1998; Burnheim, 1985; DeLannoi G. & Dowlen, 2010; Guerrero, 2014; Reybrouck, 2013.

KAYNAKÇA

Aktan, C.C. (2017). Demokrasi Eleştirisi ve Demarşı, Ankara: Orion.

Aktan, C.C. (2015). “Sources Of Governmental Failure And Imperfect Information As Political Failure”, International Journal Of Economics And Finance Studies, Vol 7, No 2, ISSN: 1309-8055.

Aktan, C.C. (2020). Davranışsal Politik İktisat, Konya: Litera Türk Yayıncılık.

Aktan, C.C. ed. (2020a). Oylama: Sosyal Tercih ve Kamu Tercihi Perspektiflerinden Oylama Yöntemleri, İzmir: SOBİAD Hukuk ve İktisat Araştırmaları Merkezi Yayınları.

Aktan, C.C. ed. (2020b). Seçim ve Oylama: Sosyal Tercih ve Kamu Tercihi Perspektifleri, İzmir: SOBİAD Hukuk ve İktisat Araştırmaları Merkezi Yayınları.

Aktan, C. C. (2022a). “Herestetik, Retorik Ve Siyasi Mühendislik Seçime Dayalı Demokrasilerde Siyasal İktidarın Kurumları Ele Geçirmesi ve Devlete Çökmesi: Kamu Tercihi Perspektifi”, Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi , 14 (1) , 89-108 .

Aktan, C. C. (2022b). “Makyavelizm, Herestetik Ve Politik Manipülasyon Sanatı : Kamu Tercihi Perspektifinden “İyiliksever Despot” ve İktidar Hırsı”, Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi, 14 (2) , 122-145.

Aktan, C. C. (2022c). “Mutlak Güç: Güç Odaklarının Anatomisi ve Yozlaşma”, https://www.researchgate.net/publication/361340214_MUTLAK_GUC_Guc_Odaklarinin_Anatomisi_ve_Yozlasma

Aktan, C.C. (2021). “Trumpmania Ve Toplumania (Davranışsal Politik İktisat Perspektifinden Politikada İrrasyonelite)”
https://www.researchgate.net/publication/345430489_TRUMPMANIA_ve_TOPLUMANIA_Davranissal_Politik_Iktisat_Perspektifinden_Politikada_Irrasyonelite

Aktan, C.C. ve Yay, S. (2021). Meritokrasi ve Epistokrasi, İzmir: SOBİAD Hukuk ve İktisat Araştırmaları Yayınları.

Alizada, N. vd. (2021). Autocratization Turns Viral. Democracy Report 2021. University of Gothenburg: V-Dem Institute. <https://www.bti-project.org/en/home.html>

Brennan J. (2016). Against Democracy. Princeton: University of Princeton Press.

Buchanan, J. M. (1983). "The Achievement and the Limits of Public Choice in Diagnosing Government Failure and in Offering Bases for Constructive Reform",

Burgh G. (1996). Translating Democracy into Practice: A Case for Demarchy. Critical & Creative Thinking: The Australasian Journal of Philosophy for Children. 4 (1): 14-20.

Burgh G. (1998). Is Demarchy Possible? A Case for Ruling and Being Ruled in Turn. PhD Thesis. St. Lucia / Qld: The University of Queensland.

Burnheim J. (1985). Is Democracy Possible? The Alternative to Electoral Politics. California: The University of California Press.

Congleton, R. D. (2003). "Informational Limits to Democratic Public Policy", www.soc.nii.ac.jp/jepa/2003/40t2.pdf.

DeLannoi G. & Dowlen O. (eds.). (2010). Sortition: Theory and Practice. Exeter / U. K: Imprint-Academic.

Dowlen O. (2009). The Political Potential of Sortition: A Study of the Random Selection of Citizens for Public Office. Charlottesville: Imp

Downs, A. (1957). An Economic Theory of Democracy. New York: Harper.

Foa, R.S., Klassen, A., Slade, M., Rand, A. and R. Collins. 2020. "The Global Satisfaction with Democracy Report 2020." Cambridge, United Kingdom: Centre for the Future of Democracy.

Freedom House, Freedom in the World, 2021. <https://freedomhouse.org/> ; Democracy Matrix, www.democracymatrix.com

Guerrero A. A. (2014). Against Elections: The Lottocratic Alternative. *Philosophy and Public Affairs*. 42: 135-178.

Michels, R. [1911] 1968. *Political Parties: A Sociological Study of the Oligarchical Tendencies of Modern Democracy*. Trans. Eden and Cedar Paul. New York: Free Press.

Reybrouck D. V. (2013). *Against Elections, The Case for Democracy*. U. K: Penguin Random House.

The Economist Intelligence Unit, *Democracy Index*, (2020). Bertelsmann Transformation Index , <https://bti-project.org/en/>;